

4. Uwarunkowania wewnętrzne opieki nad zasobami dziedzictwa kulturowego.

4.1. Stan zachowania zabytków nieruchomych i archeologicznych. Główne postulaty konserwatorskie.

Stan zachowania obiektów w poszczególnych gminach i zasadnicze postulaty konserwatorskie zostały szczegółowo przedstawione w *Raporcie o stanie zabytków w powiecie poznańskim*. Z zabytków wpisanych do rejestru stan zachowania substancji zabytkowej (należy tu podkreślić że nie jest on tożsamy ze stanem technicznym) 58 obiektów określić można jako bardzo dobry, stan 174 obiektów – jako dobry, stan 165 obiektów – jako dostateczny, stan 70 obiektów – jako zły, stan 14 obiektów – jako bardzo zły.

Urbanistyka i ruralistyka.

Największym problemem niewielkich miast położonych przy historycznych szlakach w sąsiedztwie Poznania są przebiegające przez te ośrodki rozbudowane trasy komunikacyjne o dużym nasileniu ruchu, powodujące znaczne zniszczenia obiektów zabytkowych. Stąd jednym z głównych zadań jest eliminacja ruchu tranzytowego ze staromiejskich centrów. Kolejnym problemem jest wprowadzanie do historycznych miast nowoczesnej zabudowy wielkokubaturowej. Proces ten powinien zostać zahamowany, obiekty dysharmonijne – modernizowane lub likwidowane. Nowa zabudowa w obrębie historycznych zespołów powinna być dostosowana do architektury zabytkowej. Należy podjąć szeroko zakrojone działania w celu rewaloryzacji i rewitalizacji miast. Koniecznym jest także objęcie ochroną prawną układów ruralistycznych.

Architektura sakralna. Cmentarze.

Stan zachowania kościołów jest zróżnicowany. Kościoły miejskie na ogół zachowane są w stanie dobrym, parafie dysponują środkami zapewniającymi należyte utrzymanie budynków. W stanie bardzo dobrym zachowały się kościoły w Buku, Kostrzynie, Kórniku i Stęszewie. Duże problemy z utrzymaniem w odpowiednim stanie zabytkowych świątyń mają natomiast niektóre parafie wiejskie. Specjalnego podejścia wymagają zwłaszcza kościoły drewniane, w których systematycznie przeprowadzać trzeba zabiegi konserwacyjne. Dodatkowo obiekty te należy objąć programem wykonania instalacji antywłamaniowych i przeciwpożarowych. Do zachowanych bardzo dobrze świątyń wiejskich należą kościoły w Komornikach, Krerowie,

Czerlejnem, Iwnem, Siekierkach, Białyżynie, Tarnowie Podgórnyem, Cerekwicy i Sobocie. Natomiast w stanie bardzo złym (ruina) zachował się kościół w Chojnicy.

W ewidencji konserwatorskiej znajduje się 158 cmentarzy, tylko 4 z nich wpisano do rejestru zabytków. Wszystkie posiadają karty ewidencyjne, konieczna jest jednak ich weryfikacja i uaktualnienie. Stan zachowania cmentarzy katolickich nie budzi zastrzeżeń, problemem jest tylko dokonywana ze względów bezpieczeństwa eliminacja starego zadrzewienia. W stanie złym są natomiast przeważnie nieczynne cmentarze ewangelickie. Obiekty te są zaniedbane, zarośnięte dziką roślinnością, ich układ przestrzenny jest zatarty, nagrobki – zdewastowane. Dobrym rozwiązaniem byłoby objęcie tych cmentarzy opieką przez szkoły w celu ich uporządkowania i właściwego wyeksponowania.

Na terenie powiatu zachowały się dwie synagogi. Obie wpisane są do rejestru zabytków. Stan zachowania i sposób użytkowania synagogi w Mosinie nie budzi zastrzeżeń, wskazane jest jedynie przeprowadzenie drobnych prac remontowych. Synagoga w Buku mimo przeprowadzenia remontu kapitalnego nie jest użytkowana i ulega ponownej degradacji. Konieczne jest przeprowadzenie ponownego remontu oraz znalezienie właściwego sposobu użytkowania obiektu.

Zespoły rezydencjonalno-parkowe. Zabudowania folwarczne.

Stan zachowania dworów i pałaców na terenie powiatu jest bardzo zróżnicowany. Niektóre z budynków ostatnio poddano pracom restauracyjnym. Ich stan nie budzi zastrzeżeń. Do najlepiej zachowanych należą pałace w Siedlcu i Złotnikach, zamek w Kórniku, dwory w Krerowie, Szreniawie czy Wojnowie. Szereg obiektów jest jednak w stanie katastrofalnym. Wiele z nich straciło swój dawny wystrój, zmieniono ich układy wnętrz. Do najgorzej zachowanych obiektów należy pałac w Nieszawie, zamczek na wyspie jez. Goreckiego, dwory w Bolechowie, Łopuchowie i Wierzenicy. Najważniejsze zadania to opracowanie dla tych obiektów studiów historyczno-architektonicznych oraz przeprowadzenie badań architektonicznych, w dalszej kolejności – wykonanie dokumentacji budowlanej i konserwatorskiej oraz przeprowadzenie prac remontowych i modernizacyjnych z zachowaniem lub przywróceniem pierwotnego układu wnętrz. Często konieczne jest znalezienie właściwego sposobu użytkowania obiektu (np. przeznaczenie na cele hotelowe, szkoleniowo-konferencyjne i in.). Także inne zabudowania zespołów (oficyny itp.) wymagają przeprowadzenia prac remontowych.

Nieszawa – pałac i park. Stan obecny.

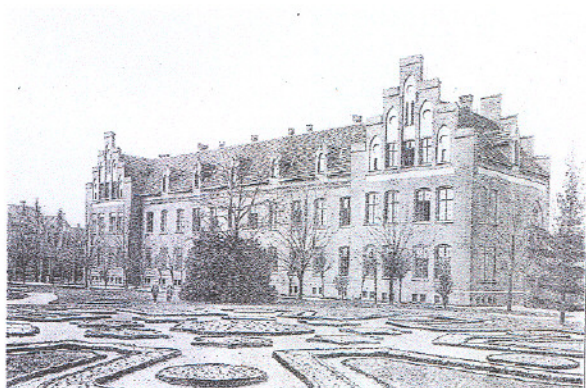
Stan zabytkowych parków jest bardzo zróżnicowany. Niektóre zachowane są w stanie dobrym, dość duża grupa – w stanie dostatecznym. Najwięcej jest jednak parków w stanie złym. Ponieważ często stanowią one jedyny zadrzewiony teren w miejscowości – dlatego należy zachować istniejący drzewostan oraz dążyć do przywrócenia parkom ich dawnej świetności. Większość parków wymaga sporządzenia aktualnych inwentaryzacji drzew oraz projektów rewitalizacji, obejmujących odtworzenie dawnego drzewostanu, nasadzenia uzupełniające oraz usuwanie z ich terenu obiektów dysharmonijnych. Po wykonaniu w/w prac należy systematycznie przeprowadzać zabiegi pielęgnacyjne w celu niedopuszczenia do ponownej degradacji.

Problemy związane z utrzymaniem budynków folwarcznych wynikają głównie ze złego stanu ich zachowania, braku środków na remonty a także trudności ze znalezieniem właściwego nowego sposobu ich użytkowania. W celu prawidłowej ochrony zespołów folwarcznych należy wpisać je do rejestru zabytków oraz przystosować je do nowych funkcji, zachowując dawną kompozycję podwórza oraz charakter zabudowy.

Domy mieszkalne. Budynki użyteczności publicznej.

Większość zabudowy mieszkalnej znajduje się w złym stanie technicznym i wymaga pilnych prac remontowych i modernizacyjnych. W każdym przypadku należy zakres i przebieg prac uzgadniać ze służbami konserwatorskimi w celu uniknięcia stosowania niewłaściwych technologii i materiałów (termoizolacja, nowa stolarka drzwiowa i okienna, pokrycie dachów, kolorystyka elewacji itp.) powodujących utratę pierwotnego charakteru budynków. Budynki użyteczności publicznej zachowały się w stanie zróżnicowanym. Obiekty użytkowane zgodnie ze swoją pierwotną funkcją (ratusze, szkoły, poczty itp.) zachowane są na ogół w stanie dobrym, nie zagraża im zniszczenie. Jednak szereg obiektów w związku z przekształceniami własnościowymi i zmianą pierwotnego sposobu użytkowania są

przebudowywane i modernizowane w sposób niewłaściwy lub ulegają szybko postępującej dewastacji. Przykładem mogą być tu zabudowania d. zakładu psychiatrycznego w Owińskach.

Owińska – jeden z pawilonów Zakładu dla Obląkanych. Stan przed 1939 i obecnie.

W takich wypadkach konieczne jest opracowanie stosownej dokumentacji historyczno-architektonicznej i budowlano-remontowej, następnie – przeprowadzenie prac restauratorskich. W skrajnych przypadkach należy podjąć kroki prawne w celu przymuszenia właścicieli lub użytkowników do przeprowadzenia remontów.

Biedrusko – Kasyno Oficerskie. Stan przed 1918 r. i obecnie.

Budownictwo przemysłowe.

Zabudowania najcenniejszych zespołów architektury przemysłowej na terenie powiatu poznańskiego – obu fabryk w Luboniu – zachowane są w zadowalającym stanie technicznym. Wskazane jest opracowanie programu rewitalizacji terenów fabrycznych oraz przywrócenie zachowanym obiektom ich pierwotnej formy.

Większość obiektów architektury przemysłowej (m. in. budynki fabryczne, magazyny, cegielnie, młyny, budynki kolejowe, zwłaszcza przy nieczynnych liniach kolejowych) w

związku z przekształceniami w sferze gospodarki wymaga szczególnej troski konserwatorskiej oraz znalezienia właściwego sposobu ich użytkowania. Konieczne jest zabezpieczenie budynków przed dalszą dewastacją oraz przygotowanie projektów adaptacji do nowych celów. Niejednokrotnie zachodzi potrzeba rewitalizacji terenów przemysłowych.

Zabytki archeologiczne.

Stan zachowania 49 zabytków archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków jest zróżnicowany. Wg Raportu o stanie zabytków w powiecie poznańskim 13 obiektów zachowanych jest w stanie bardzo dobrym, 5 obiektów wymaga znakowania i odsłonięcia rzeźby, 3 obiekty wymagają zabezpieczenia i uzupełnienia ubytków w rzeźbie. W 22 obiektach należy wykonać badania sondażowe w celu ustalenia stanu substancji zabytkowej. W pięciu przypadkach wymagana jest zmiana zagospodarowania terenu. Proponuje się wpisanie do rejestru zabytków 518 stanowisk oraz wykreślenie jednego obiektu (grodzisko w Dąbrówce, gm. Dopiewo).

4.2. Szlaki turystyczne.

Terytorium powiatu poznańskiego pokrywa gęsta sieć szlaków turystycznych, które stanowią jedną z istotniejszych form promocji dziedzictwa kulturowego i wykorzystania jego potencjału. Wyznaczone są przez głównie przez PTTK (a także samorzady wojewódzkie, powiatowe, gminne, stowarzyszenia i organizacje pozarządowe) służą do uprawiania turystyki i stanowią produkt turystyczny łączący kraje, regiony, miejscowości oraz ich mieszkańców. Głównymi zadaniami inicjowanych i istniejących szlaków są: wspieranie społeczności lokalnych (rozwój lokalnej przedsiębiorczości, tworzenie miejsc pracy i dodatkowych źródeł dochodów, ochrona tradycyjnych zawodów), korzystanie z lokalnych zasobów (walorów przyrodniczych, kulturowych, bazy noclegowej i żywieniowej oraz innych produktów miejscowych), a także wspieranie i ochrona dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego. Trasy szlaków w wielu miejscach przecinają się i pokrywają się ze sobą, pozwalając zarówno na koncentrowanie się na temacie wiodącym, jak i jednocześnie zwiedzanie obiektów o zróżnicowanej tematyce.

Czynne szlaki turystyczne przebiegające przez powiat poznański promują cenne pod względem artystycznym budowle oraz założenia parkowo – rezydencjalne, wydarzenia historyczne, ślady dawnej i obecnej wytwórczości, obszary o dużych walorach

przyrodniczych ważne dla celów rekreacyjno – poznawczych mieszkańców powiatu, województwa, a także turystów z innych regionów Polski i Europy.

Istniejące szlaki turystyczne na obszarze powiatu poznańskiego można podzielić na: kulturowe, samochodowe, rowerowe, piesze, wodne i konne. Poniżej zostaną scharakteryzowane najważniejsze spośród nich.

CHARAKTERYSTYKA SZLAKÓW

A) Szlaki kulturowe

– **Szlak św. Jakuba** – jest najważniejszym szlakiem kulturowym Europy. Od IX wieku w północnej części Półwyspu Iberyjskiego oraz we francuskich Pirenejach zaczęły powstawać drogi, którymi z całej Europy zmierzali pielgrzymi do grobu św. Jakuba Starszego w Santiago de Compostella. Drogi którymi zmierzali przez ponad 1000 lat pielgrzymi do Santiago jak pisał Goethe „ukształtowały Europę”. W 1982 r. Rada Europy uznała „Camino de Santiago” pierwszym szlakiem europejskim o doniosłym znaczeniu w rozwoju całego kontynentu i zaapelowała o odtwarzanie i utrzymanie dawnych szlaków pątniczych. W Polsce rozpoczęto odtwarzanie historycznych traktów do Santiago w 2005 r. z inicjatywy Fundacji Wioski Franciszkańskiej oraz Bractwa św. Jakuba Apostoła. Pierwsza powstała Droga Dolnośląska której przedłużeniem jest odtworzona w 2007 r. historyczna trasa pielgrzymkowa Gniezno – Poznań – Zgorzelec – Praga. Szlak ten był wymieniany m.in. przez Jörga Gaila z Norymbergii w roku 1563. Długość trasy wynosi 490 km i na terenie Wielkopolski biegnie przez Gniezno – Lednicę – Poznań – Leszno.

Znak: biała muszla z czerwonym krzyżem św. Jakuba

Przebieg: Dąbrówka Kościelna – Murowana Goślina (kościół p.w. św. Jakuba) - Dziewicza Góra – Kicin – Gruszczyń – Poznań – Rogalin

– **Szlak Cysterski** – biegnie przez całą Europę łącząc ze sobą miejsca związane z klasztorami cysterskimi. Jego powstanie zainicjowała w 1990 r. Rada Europy w ramach programu „Europejskie Szlaki Kulturowe” mającego pogłębiać poczucie wspólnej tożsamości kulturowej pomiędzy narodami Europy. cysterskiego Wielkopolsce prowadzi od Wągrowca poprzez Poznań do Przemętu i dalej na południe lub północ. Znak: narys planu kościoła cysterskiego

Przebieg: Murowana Goślina – Owińska (opactwo cysterek) – Poznań

W dn. 7.X.2007 r. otwarto „*Cysterski Szlak Rowerowy*” liczący 143 km na trasie Wągrowiec – Tarnowo Pałuckie – Łekno – Dąbrówka Kościelna – Owińska – Poznań.

– **Szlak Romański** – to ogólnopolski szlak promujący najstarsze w Polsce budowle sakralne związane z początkami państwa polskiego oraz Monarchią Piastowską jest częścią ogólnoeuropejskiego projektu o nazwie „*Romanesque Europe*”. Ten kulturowo-historyczny szlak obejmuje swoim zasięgiem dwanaście polskich województw, na terenie których znajduje się sto kilkadziesiąt zabytków romańskich lub ich reliktyw. Ze względu na ogromny obszar przebiegu trasy łączącej się poza granicami kraju z podobnymi szlakami kulturowymi. Dotychczas opracowano zasadnicze zręby szlaku biegnące przez województwo wielkopolskie, łódzkie i kujawsko-pomorskie i świętokrzyskie

Znak: sylweta kościoła na białym tle

Przebieg :Gniezno – Ostrów Lednicki – Poznań – Tulce (Kościół Narodzenie NMP)

– **Szlak Piastowski** – łączy szereg miejscowości związanych z Początkami Państwa Polskiego. Nazwa trasy wiąże się z dynastią Piastów, która panowała na ziemiach polskich w okresie wczesnego średniowiecza. Przebieg szlaku wyznaczają najważniejsze miejsca piastowskiej Polski. Został on wytyczony w 1960r.

Znak :stylizowany orzeł piastowski

Przebieg: trasa ma kształt ósemki i biegnie z Poznania przez Pobiedziska, Ostrów Lednicki, Gniezno, Rogowo, Gąsawę, Biskupin, Wenecję, Żnin, Lubostroń, Pakość, Kościelec Kujawski, Inowrocław, Kruszwicę, Strzelno, Kwieciszewo, Wylatowo, Mogilno, Trzemeszno, Orchowo, Witkowo, Grzybowo, Wrześnię, Neklę, Giecz, Gułtowy, Swarzędz i Poznań.

B) Szlaki samochodowe

– **Trasa Kórnicka** – trasa dla zmotoryzowanych licząca 80 km

Znak: sześciokątne tablice z sylwetą zamku w Kórniku

Przebieg: prowadzi z Poznania poprzez Kórnik, Rogalin, Puszczykowo, Wielkopolski Park Narodowy i Szreniawę, skąd wraca do Poznania.

C) Szlaki rowerowe

– **Europejska Trasa rowerowa EuroVelo nr 2** (trasa Berlin – Poznań – Gniezno), nr 9 (trasa Poznań – Zaorle). EuroVelo to europejska sieć szlaków rowerowych – projekt Europejskiej Federacji Cyklistów, którego celem jest budowa dwunastu długodystansowych szlaków rowerowych biegnących przez całą Europę. Odcinek w województwie Wielkopolskim koordynowany jest przez Międzygminny Związek Turystyczny "Wielkopolska Gościnną". (na granicy woj. Wielkopolskiego i Dolnośląskiego) oraz Związek Międzygminny Puszczy Zielonki.

Znak: oznaczenia literowe

Przebieg: Puszczykowo – Luboń – Poznań – Puszcza Zielonka – Gniezno

– **Transwielkopolska Trasa Rowerowa** – prowadzi do najdalszych krańców wielkopolskiej ziemi (Okonek –Poznań - Siemianice 500 km)

Znak: czarny rower z zielonym paskiem

Przebieg: północny odcinek szlaku liczy blisko 200 km Wiedzie z Parku Sołackiego w Poznaniu poprzez Szamotuły i Piłę w stronę północnej granicy regionu.

Południowa część trasy liczy 280 km Punktem wyjścia jest jezioro Maltańskie w Poznaniu.

Dalej trasa przecina teren powiatu poznańskiego, biegnie w kierunku miejscowości Tulce, Środy Wlkp., Miłosławia. Koniec szlaku ma miejsce w Siemianicach, najdalej wysuniętym na południe miasteczku w Wielkopolsce.

– **Rowerowy Pierścień Powiatu Poznańskiego** – to trasa dokoła miasta Poznania licząca 173 km

Znak: czarny rower na pomarańczowym tle

Przebieg: Mosina, Stęszew, okolice Tarnowa Podgórnego, Murowana Goślina, Kostrzyn, Kórnik

– **Ziemiański Szlak Rowerowy** – przez powiat poznański biegnie również wariant „Ziemiańskiego Szlaku Rowerowego” Poznań – Mosina – Czempień liczący 271,9 km

Znak: czarny rower z zieloną strzałką

Przebieg szlaku: od Poznania i Mosiny przez Czempień do Słonina i dalej w kierunku Leszna bądź Gostynia.

– **Nadwarciański Szlak Rowerowy** – trasa wzdłuż brzegów Warty łącząca Poznań z Uniejowem dł.250 km

Znak: Rower na białym tle z niebieskim paskiem

Przebieg: Poznań – Puszczykowo – Mosina

– **Szlaki rowerowe Puszczy Zielonki : Duży Pierścień Rowerowy (51,7 km) i Mały Pierścień Rowerowy (35,4 km)**

Znak: DPR z sylwetą roweru na niebieskim tle, MPR z sylwetą roweru na czerwonym tle

Przebieg: DPR :Czerwonak – Dąbrówka Kościelna – Brzeźno-Uchorowo – Starczanowo

MPR: Murowana Goślina – Kamińsko – Zielonka – Głębocek – Kały - Wojnowo – Długa Goślina – Starczanowo

D) Szlaki wodne

– **Wielka Pętla Wielkopolski** – liczący 690 km szlak kajakowy na Warcie. Początek szlaku zaczyna się w Koninie, a dalsza jego droga biegnie przez miejscowości: Poznań i Międzychód do Santoka pod Gorzowem Wielkopolskim, w którym Warta łączy się z Notecią.

E) Szlaki konne

– **Wilczy Szlak** – prowadzi ze Stęszewka przez Puszcę Zielonkę do Lubniewic na Ziemi Lubuskiej (240 km).

Znak: biały prostokąt z sylwetką konia

F) Szlaki piesze

Szlaki przeznaczone do uprawiania turystyki pieszej wytyczone przede wszystkim w atrakcyjnych krajobrazowo i przyrodniczo obszarach.

Znak: kolorowe linie na białym tle

Szlaki uatrakcyjniają ścieżki dydaktyczne:

– „Dziewicza Góra”

- „Zbiorowisko Roślinne wokół Jeziora Zielonka”
- im. Maksymiliana Jackowskiego we Wronczynie
- z Osowej Góry do Jezior
- nad jezioro Budzyńskie
- Nadwarciańska Ścieżka Dydaktyczna
- Leśna Szkoła działająca przy Ośrodku Muzealno-Dydaktycznym w Jeziorach

4.3. Chronione wartości przyrodnicze krajobrazu kulturowego.

Na terenie powiatu poznańskiego znajduje się wiele cennych przyrodniczo obszarów, dlatego też dla ich ochrony oraz dla zachowania mało zmienionych przez człowieka swoistych cech krajobrazu mających znaczenie dla zachowania unikatowych typów środowiska, utworzono na terenie powiatu różne formy ochrony zgodne z ustawą o ochronie przyrody z dnia 16 kwietnia 2004 r. W ustawie przewidziano następujące formy ochrony przyrody:

Parki narodowe

WIELKOKOPOLSKI PARK NARODOWY – został utworzony w 1957 r. na obszarze trzech gmin: Luboń, Mosina i Stęszew. Ochroną została objęta powierzchnia wynosząca 14 840 ha wraz z otuliną rozciągająca się na terenie Pojezierza Poznańskiego i obejmująca część Pojezierza Poznańskiego, fragment Poznańskiego Przełomu Warty i Pradoliny Warciańsko – Odrzańskiej. Ukształtowany w okresie tzw. zlodowacenie bałtyckiego obszar dzisiejszego Wielkopolskiego Parku Narodowego odznacza się wielką malowniczością krajobrazu i bogactwem flory i fauny. Różnorodne formy polodowcowej rzeźby terenu wraz z licznymi rynnami jezior pokrywają sosnowe bory i mieszane lasy głównie dębowo-grabowe, łągi wiązowo – sosnowe z czarną olszyną. Wyróżniono kilkanaście gatunków zbiorowisk leśnych i zaroślowych oraz kilkadziesiąt zespołów roślin wodnych i błotnych. Florę tworzą głównie gatunki środkowosyberyjskie i eurosyberyjskie takie jak dąb bezszypułkowy, grab pospolity, sosna zwyczajna i jarzębina, a z roślin zielonych: zawilec gajowy pięciornik, pięciornik biały, wielkokrzew pomorski czy wąkrota zwyczajna. O bogactwie fauny zamieszkującej obszar Wielkopolskiego Parki Narodowego stanowi ponad 150 gatunków ptaków – najliczniejszy jest puszczyk, 3 000 gatunków owadów oraz 40 gatunków ssaków w tym rzadko spotykane bobry i wydry oraz wiele gatunków gadów i płazów. Obecnie na obszarze Parku znajduje się

18 obszarów ścisłej ochrony, obejmujący najbardziej wartościowe obszary naturalnych zespołów leśnych, łągowisk ptasich, jezior, obszarów wodno-torfowiskowo-bagiennych, świetlistej dąbrowy i borów.

Parki krajobrazowe

– *Park Krajobrazowy Puszcza Zielonka* – został utworzony w 1993 i liczy 23 tys. ha (wraz z otuliną). Obejmuje obszar leśny pomiędzy Poznaniem, Murowaną Gośliną, Skokami, Pobiedziskami i Kiszkowem. Rozciąga się na obszarze pasma środkowopoznańskiej moreny czołowej z najwyższym wyniesieniem - Dziewiczą Górą (143 m n.p.m.) oraz pasmem moreny dennej z polodowcowymi jeziorami rynnowymi. Puszcza Zielonka jest największym kompleksem leśnym okolic Poznania. W większości są to bory iglaste oraz w mniejszej ilości bory mieszane. Na obszarze Parku znajduje się 27 jezior największe z nich to Jezioro Kołatkowsko – Stęszewskie. Park Krajobrazowy „Puszcza Zielonka” odznacza się dużym zalesieniem (78 % powierzchni). Wśród 12 typów siedliskowych lasu jakie można wyróżnić dominują siedliska lasu oraz boru mieszanego świeżego. Przez tereny parku przebiegają wschodnie granice naturalnego występowania buku, klonu, jaworu i brekinii. W runie leśnym występuje reliktowy żywiec dziewięciolistny, lilia złotogłów, wawrzynek wilczełyko, czerniec gronkowy, rośliny ciepłolubne (dziewięsił bezłodygowy, oman wierzbnolistny i kosmaty, sasanka łąkowa) i rzadkie rośliny wodne i torfowiskowe (rosiczki, grzybień białe, grąźel żółty). Na terenie parku stwierdzono występowanie 134 łągowych gatunków ptaków wśród których na uwagę zasługują: bocian czarny, żuraw, kania ruda, dzięcioł średni, siniaka, orzeł bielik, lerka oraz rzadka na terenie Wielkopolski muchówka mała. Faunę Parku wzbogacają jelenie, daniela, sarny, dziki, zające, lisy, borsuki, kuny, bobry, wydry oraz wędrujące łosie. Najcenniejszym pod względem przyrodniczym fragmentem leśnym jest obszar uroczyska Maruszka (ok. 500 ha), położonego między Pławnem a Ludwikowem. Rośnie tu las sosnowo-dębowy z domieszką grabów, buków, brzoź, olszy, jesionów, klonów, lip i wiązów, w wieku 110-150 lat. Drzewostany te mało zdeformowane w przeszłości, mają charakter zbliżony do naturalnego.

Środkowa część Puszczy to teren zarządzany przez Leśny Zakład Doświadczalny Akademii Rolniczej w Poznaniu. Prowadzone są tutaj prace naukowe i dydaktyczne, a miejscem szczególnym jest unikalne Arboretum Leśne, które istnieje w miejscowości Zielonka od 1979 roku. Zorganizowano je w dwóch częściach metodycznych: jako park krajobrazowo-dendrologiczny i arboretum drzewostanowe. Na 82 ha zgromadzono około 800 gatunków

oraz odmian i krzewów, zarówno krajowych jak i pochodzenia obcego, ze szczególnym uwzględnieniem gatunków chronionych.

– *Rogaliński Park Krajobrazowy* – zajmuje powierzchnię 12 750 ha (z otuliną) głównie na terenie gmin: Mosina, Brodnica, Śrem i Kórnik. Powstał w 1997 r. celem ochrony starorzecza Warty z największym w Europie skupiskiem wielowiekowych dębów szypułkowych. W dolinie Warty występują charakterystyczne łęgi nadrzeczne, porośnięte zbiorowiskami roślinności wodnej, szuwarowej, łąkowej i zarośli wierzbowych. Wśród bogatej flory nadwarciańskich rozlewisk i mokradeł uwagę przyciągają okazałe liście grążeli żółtych i grzybienie białych. Obszary te zamieszkuje wiele gatunków ptaków takich jak: bocian biały, bocian czarny, rybitwa czarna, błotniak stawowy, kokoszka wodna i łyska. Występuje również czapla siwa i kormoran czarny. Na terenie parku znajdują się dwa rezerваты.

– *Park Krajobrazowy Promno* – znajduje się w większości w gm. Pobiedziska. Zajmuje 2077 ha i został utworzony w 1993 r. Charakteryzuje się polodowcowym krajobrazem morenowym w większości porośniętym lasem z malowniczymi jeziorami. Jego osobliwością jest stanowisko kłocki wiechowatej nad Jeziorem Drażynek, uważane za największe w Wielkopolsce.

Obszary Chronionego Krajobrazu

- Obszaru Chronionego Krajobrazu "Biedrusko" (w obrębie poligonu) gm. Suchy Las
- Obszar Chronionego Krajobrazu rynny jeziora Lusowskiego i doliny rzeki Samy gm. Tarnowo Podgórne
- Obszar Chronionego Krajobrazu Pawłowicko-Sobockiego, gm. Rokietnica
- Obszar Chronionego Krajobrazu doliny rzeki Wirynki, gm. Komorniki
- Obszar Chronionego Krajobrazu Jeziora Niepruszewskiego, gm. Dopiewo
- Obszar Chronionego Krajobrazu Zlewni Jezior Zaniemysko- Kórnickich gm. Kórnik

Rezerваты przyrody

- Rezerwat florystyczny, częściowy „*Śnieżycowy Jar*” w gm. Murowana Goślina o pow. 2,89 ha założony w 1975 r.
- Rezerwat krajobrazowy, częściowy „*Jezioro Plawno*” w gm. Murowana Goślina o pow. 16,71 ha założony w 1978 r. Znajduje się na terenie Parku Krajobrazowego „Puszcza Zielonka”.

- Rezerwat florystyczny, częściowy „*Jezioro Czarne*” w gm. Murowana Goślina o pow. 16,70 ha założony w 1978 r. Znajduje się na terenie Parku Krajobrazowego „Puszcza Zielonka”.
- Rezerwat leśny , częściowy „*Las mieszany w nadleśnictwie Łopuchówko*” w gm. Murowana Goślina o pow. 10,83 ha założony w 1962 r. Znajduje się na terenie Parku Krajobrazowego „Puszcza Zielonka”.
- Rezerwat leśny, częściowy „*Klasztorne Modrzewie koło Dąbrówki Kościelnej*” w gm. Murowana Goślina o pow. 6,20 ha założony w 1962 r. Znajduje się na terenie Parku Krajobrazowego „Puszcza Zielonka”.
- Rezerwat florystyczny, częściowy „*Żywiec Dziesięciolistny*” w gm. Murowana Goślina o pow. 10,51 ha założony w 1974 r. Znajduje się na terenie Parku Krajobrazowego „Puszcza Zielonka”.
- Rezerwat krajobrazowy, częściowy „*Jezioro Dębiniec*” w gm. Pobiedziska o pow. 37,08 ha założony w 1959 r. Znajduje się na terenie Parku Krajobrazowego „Promno”.
- Rezerwat florystyczno- faunistyczny - ścisły „*Drażynek*” w gm. Pobiedziska o pow. 6,45 ha założony w 1954 r. Znajduje się na terenie Parku Krajobrazowego „Promno”.
- Rezerwat krajobrazowy, częściowy „*Krajkowo*” w gm. Mosina o pow. 159,19 ha założony w 1958 r. Znajduje się na terenie Rogalińskiego Parku Krajobrazowego.
- Rezerwat florystyczny, częściowy „*Goździk Siny w Grzybnie*”, gm. Mosina o pow. 3,87 ha założony w 1964 r. Znajduje się na terenie Rogalińskiego Parku Krajobrazowego.
- Rezerwat torfowiskowy, częściowy „*Torfowisko Gogulec*”, gm. Suchy Las o pow. 5,29 ha; założony w 2001 r.
- Rezerwat leśny, częściowy „*Okrągłak*”, gm. Pobiedziska o pow. 6,09 ha, założony w 1954 r.
- Rezerwat leśny, częściowy „*Las liściasty w Promnie*” gm. Pobiedziska o pow. 8,15 ha, założony w 2002 r. Znajduje się na terenie Parku Krajobrazowego „Promno”.

Europejska Sieć Ekologiczna „Natura 2000”

Sieć obszarów Natura obejmuje obszary specjalnej ochrony ptaków i specjalne obszary ochrony siedlisk. Na terenie powiatu poznańskiego są to:

- ostoja w Biedrusku (teren poligonu z wyłączeniem obszaru miejscowości) – obszar siedliskowy

- Rogalińska Dolina Warty na terenie Rogalińskiego Parku Krajobrazowego – obszar siedliskowy
- ostoja Wielkopolska na terenie Wielkopolskiego Parku Narodowego – obszar siedliskowy
- ostoja doliny Samicy – obszar ptasi
- ostoja Rogalińska (w granicach Wielkopolskiego Parku Narodowego i Rogalińskiego Parku Krajobrazowego) – obszar ptasi

Użytki ekologiczne

Użytki ekologiczne to zasługujące na ochronę pozostałości ekosystemów, mających znaczenie dla zachowania różnorodności biologicznej. Na terenie powiatu poznańskiego są to:

- Mokradła nad Jeziorem Kamińskim, gm. Murowana Goślina, obręb Jezioro Kamińsko, pow. 5,57 ha, utworzony w 2003 r.
- Głębocko, Uchorowo, Zielonka, gm. Murowana Goślina, obręb Głębocek, pow. 37,5 ha, utworzony 2003 r.

Pomniki przyrody

Na terenie powiatu poznańskiego ochroną indywidualną w postaci wpisania do rejestru pomników przyrody objęto 439 obiektów. Najwięcej pomników przyrody znajduje się w płn.-wsch. części powiatu (gminy: Czerwonak, Murowana Goślina i Pobiedziska) i na jego płd. krańcu (gm. Mosina). Zdecydowana większość pomników przyrody to wiekowe drzewa: dęby, wiązy, platany, klony, buki, lipy, jesiony, sosny i inne. Często drzewa pomnikowe znajdują się na obszarach objętych ochroną przyrody (Wielkopolski Park Narodowy, Rogaliński Park Krajobrazowy, Park Krajobrazowy „Puszcza Zielonka”) oraz na terenie zabytkowych parków, cmentarzy i ogrodów. Pomniki przyrody to nie tylko pojedyncze cenne drzewa, ale również ich grupy (np. Dęby Marianowskie w gm. Suchy Las, Platany Swadzimskie w gm. Tarnowo Podgórne, aleje np: Swadzimska, Batorowska i Pałacowa w gm. Tarnowo Podgórne) a także głazy narzutowe (cmentarz w Rogalinku gm. Mosina) czy źródółko wodne (gm. Stęszew).

Do najciekawszych pomników przyrody należą rosnące w zakolach Warty rogalińskie dęby (liczące ponad 500 lat) oraz dęby szypułkowe na obszarze Wielkopolskiego Parku Narodowego. Wśród pomników przyrody na omawianym terenie znajdują się tak znane

obiekty jak dąb „Bartek” w Owińskach (gm. Czerwonak), którego wiek ocenia się na 500 lat, 200-letnia robinia akacjowa, sosna pospolita „Parasol” i prawie 160-letni jarząb brekinia (wszystkie w gm. Pobiedziska) oraz cis rosnący przy pałacu w Murowanej Goślinie.

Ilość pomników przyrody w poszczególnych gminach powiatu poznańskiego*

L.p.	Gmina	Ilość pomników przyrody
1.	Buk	6
2.	Czerwonak	69
3.	Dopiewo	6
4.	Kleszczewo	2
5.	Komorniki	9
6.	Kostrzyn Wlkp.	2
7.	Kórnik	15
8.	Luboń	14
9.	Mosina	70
10.	Murowana Goślina	94
11.	Pobiedziska	68
12.	Puszczykowo	10
13.	Rokietnica	2
14.	Stęszew	14
15.	Suchy Las	19
16.	Swarzędz	21
17.	Tarnowo Podgórne	18
	Razem:	439

*Stan na 2007 r. wg danych Wojewódzkiego Konserwatora Przyrody w Poznaniu

4.4. Dokumenty i opracowania.

Program opieki nad zabytkami powiatu poznańskiego na lata 2007-2010” zgodny jest z dokumentami powiatowymi o charakterze strategicznym – „Strategią rozwoju powiatu poznańskiego na lata 2006-2013”, „Planem Rozwoju Lokalnego powiatu poznańskiego w

latach 2007-2013” oraz „Programem ochrony środowiska powiatu poznańskiego”. W jego konstruowaniu wzięto też pod uwagę „Raport o stanie zabytków w powiecie poznańskim” oraz „Plan Ochrony Parku Krajobrazowego Puszcza Zielonka”, „Raport o stanie i warunkach rozwoju turystyki na terenie związku Międzygminnego Puszcza Zielonka”, „Strategię Rozwoju turystyki Związku Międzygminnego Puszcza Zielonka” oraz „Strategię Rozwoju turystyki Związku Międzygminnego Puszcza Zielonka : programy realizacyjne”.

4.4.1. Strategia rozwoju Powiatu Poznańskiego 2006-2013.

„Strategia rozwoju Powiatu Poznańskiego 2006-2013” zatwierdzona została uchwałą nr XXXVII/348/II/2006 Rady Powiatu Poznańskiego z dnia 31 stycznia 2006 r. Jest to jeden z najważniejszych dokumentów programowych określających cele, jakie stawia przed sobą samorząd powiatowy, oraz ogólne zadania, służące ich realizacji. Na podstawie strategii tworzy się dokumenty o charakterze operacyjnym – plan rozwoju lokalnego i inne dokumenty branżowe. Z ochroną środowiska kulturowego związane są przede wszystkim sformułowane w Strategii:

– Cel strategiczny II: Wzrost poziomu wykształcenia mieszkańców oraz dostosowanie ich kwalifikacji i kompetencji do potrzeb rynku pracy w aglomeracji poznańskiej

cel szczegółowy 5: Rozwój systemu oświaty w powiecie

cel operacyjny 5.1: Podwyższenie standardów nauczania – poprawa infrastruktury edukacyjnej

działanie 5.1.1: Budowa, remonty i modernizacje budynków oświatowych (...)

Wśród priorytetowych zadań, które zostaną podjęte w ramach działania wymieniono modernizację pomieszczeń szkoły i internatu w zabytkowym zespole pocysterskim, renowację elewacji klasztoru i budowę Parku Orientacji Przestrzennej w Owińskach, a także określenie potrzeb i planu remontów pozostałych placówek oświatowych (w tym zabytkowych obiektów szkolnych w Rokietnicy i Kórniku);

– Cel strategiczny IV: Zwiększanie efektywności wykorzystywania walorów przyrodniczych i potencjału kulturowego

cel szczegółowy 11: Rozwój potencjału turystycznego powiatu

cel operacyjny 11.1: Wzmocnienie promocji turystycznej powiatu

działanie 11.1.1: Opracowanie i wdrożenie kompleksowego produktu turystycznego powiatu

Działanie obejmie m. in. inwentaryzację zasobów przyrodniczych i kulturowych, istniejące i planowane szlaki turystyczne, drogi rowerowe oraz obiekty zabytkowe

działanie 11.1.2: Rozpowszechnienie informacji promocyjnych dotyczących walorów oraz usług turystycznych

cel operacyjny 11.2: Poprawa atrakcyjności turystycznej powiatu

działanie 11.2.1: Wsparcie rozwoju infrastruktury turystycznej

Działanie to obejmie m. in. podejmowane przy współpracy z gminami zagospodarowanie szlaków turystycznych

cel szczegółowy 12: Rozwój działalności kulturalnej i sportowo-rekreacyjnej

cel operacyjny 12.1: Poprawa infrastruktury kulturalnej i ochrona dziedzictwa kulturowego

działanie 12.1.1: Renowacja i konserwacja dóbr kultury z terenu powiatu

W ramach działania prowadzone będzie głównie dofinansowanie inwestycji związanych z renowacją i konserwacją obiektów zabytkowych będących własnością powiatu oraz innych.

4.4.2. Plan Rozwoju Lokalnego powiatu poznańskiego w latach 2007-2013.

Opracowanie „*Planu Rozwoju Lokalnego powiatu poznańskiego w latach 2007-2013*” związane jest z przygotowaniem jednostek samorządu terytorialnego do skorzystania z bezzwrotnych dotacji unijnych. Dokument ten przedstawia sytuację społeczno-ekonomiczną powiatu oraz przewidywany rozwój poszczególnych sektorów. Podkreśla się tu m. in. duże walory środowiska przyrodniczego i kulturowego, stanowiące podstawę rozwoju turystyki na terenie powiatu. Wśród przedsięwzięć wymienia się m. in. Modernizację zabytkowego zespołu pocysterskiego – budynku Ośrodka Szkolno Wychowawczego dla Dzieci Niewidomych w Owińskach (planowaną na lata 2008-10) oraz – również na terenie zespołu pocysterskiego – Stworzenie otwartej strefy rekreacji dziecięcej na potrzeby uczniów Ośrodka jak również mieszkańców powiatu (2008-2011).

4.4.3. Program ochrony środowiska dla Powiatu Poznańskiego.

„*Program ochrony środowiska dla Powiatu Poznańskiego*” zatwierdzony został uchwałą Rady Powiatu Poznańskiego nr XIX/158/2/2004 z dnia 29 czerwca 2004 r. Dokument ten zawiera charakterystykę powiatu, omówienie źródeł przeobrażeń środowiska przyrodniczego oraz cele ekologiczne i kierunki działań zmierzających do jego ochrony na poziomie państwa, województwa, powiatu oraz gmin. Wśród działań priorytetowych wymienia się tu m. in. ochronę krajobrazu i zasobów przyrody.

4.4.4. Raport o stanie zabytków w powiecie poznańskim.

„*Raport o stanie zabytków w powiecie poznańskim*” opracowany został w roku 2005 przez pracowników Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Poznaniu. Zawiera on wykazy obiektów architektury i zabytków archeologicznych, analizę stanu ich zachowania, omówienie nakładów finansowych na ochronę dóbr kultury oraz realizacji konserwatorskich z lat 2003-04. Sporo miejsca poświęcono tu założeniom programu ochrony zabytków na terenie powiatu

4.4.5. Inne

„*Plan Ochrony Parku Krajobrazowego Puszcza Zielonka*” ustanowiony rozporządzeniem Wojewody Wielkopolskiego (Nr 4/05 z dn.4 kwietnia 2005 r.). Celem dokumentu jest ochrona przyrody parku z uwzględnieniem jego walorów kulturowych takich jak historyczne trakty: Annowskiego, Bednarskiego, Pławińskiego, Poznańskiego i Zielonkowskiego, a także wiejskie układy osadnicze i zabytkowe obiekty architektoniczne. Plan zakłada działania ochronne poprzez wpisanie do rejestru zabytków traktów historycznych i wyznaczenie obszaru ochrony konserwatorskiej dla Owińsk i Wierzenicy oraz zabezpieczenie przed dalszą dewastacją starych nieparafialnych cmentarzy.

„*Raport o stanie i warunkach rozwoju turystyki na terenie związku Międzygminnego Puszcza Zielonka*” opracowany w marcu 2004 przez Stowarzyszenie „Partnerzy dla Samorządu” dla utworzonego w 2000 r. Związku Międzygminnego „Puszczy Zielonki”. W skład związku wchodzi 6 gmin w tym cztery należące do powiatu poznańskiego (Czerwonak, Murowana Goślina, Pobiedziska, Swarzędz). Celem sporządzenia raportu była kompleksowa inwentaryzacja walorów środowiskowych i krajobrazowych tego obszaru pod kątem przygotowania strategii rozwoju turystyki. W raporcie rozpoznano walory turystyczne gmin Związku – głównie przyrodnicze i kulturowe oraz istniejącą infrastrukturę przydatną do obsługi ruchu turystycznego.

„*Strategia Rozwoju turystyki Związku Międzygminnego Puszcza Zielonka*” opracowana we wrześniu 2004 przez Andrzeja Billerta. Celem strategii było określenie kierunków rozwoju turystyki i zagospodarowania turystycznego gmin należących do ZMPZ, przy założeniu iż turystyka i rekreacja ma być istotną formą działalności gospodarczej mieszkańców. Strategia miała też służyć wykreowaniu produktów turystycznych.

„*Strategia Rozwoju turystyki Związku Międzygminnego Puszcza Zielonka : programy realizacyjne*” opracowana w listopadzie 2004 r. przez Andrzeja Billerta. Opracowanie zawiera konkretne propozycje projektów w tym wypadku szlaków turystycznych na terenie

gmin ZMPZ wraz z opisem szlaku, uczestnikami i partnerami projektu, oraz wyceną poszczególnych projektów.